

PODSTATA LITERATURY

Literatura (písemnictví) = texty (písemné záznamy) společensky významné:

- odborná literatura (např. historická)
- umělecká literatura (např. Jiráskův román)
- jednací písemnictví (např. protokoly, žádosti)

↳ **rozdíl** není v obsahu, ale ve způsobu zpracování:
věcnost, fakta, dokumenty × jedinečnost, originalita, působivost, typizace

cíle: poučení, informace × estetické působení (na rozum i cit)

Umělecká literatura: lidová slovesnost (písňe, pohádky, pověsti, přísloví ap.)
 texty umělé literatury (proza, poezie)

spisovatel podává život a události řadou uměleckých obrazů

výrazový prostředek = jazyk

společenská funkce literatury:

- poznatkové obohacení
- estetické působení (tlumočí určité pojetí krásy)
- citové působení
- výchovný vliv (zpětné působení literatury na život)

literární dílo má: obsah
 formu (způsob vyjádření)

VĚDA O LITERATUŘE

- literární teorie (o podstatě literatury, druhových formách, uměleckých prostředcích ap.)
- literární historie (o vývoji národních literatur, o významu děl a spisovatelů)
- literární kritika (hodnocení, výklady, rozborů děl)

LITERÁRNÍ DRUHY (žánry)

- epika** (děj, příběh, časové a příčinné souvislosti)
- lyrika** (vyjádření prožitku, citu, nálady autora)
 - + milostná, intimní
 - + přírodní
 - + společenská
 - + reflexivní (úvahová)
- drama** (dialog i monolog - přímá řeč postav), herci na scéně

formy epiky:

- a) veršované:
 - bohatýrská píseň (bylina, o činech bohatýřů)
 - historický zpěv (o historických událostech)
 - epos (rozsáhlý děj)
 - legenda (vyprávění o životě a skutcích světců, zázraky)
- b) veršované i prozaické:
 - báje (mýtus) - pokus o výklad světa, přírodních jevů; hrdinové = bohové

- pohádka** - děj nepravděpodobný, nadpřirozené bytosti, dobro vítězí nad zlem
- pověst** - o minulosti, jádra pravdivé + fantazie, váže se k určité době, místu
- bajka** - ze života zvířat či zosobněných věcí - jednají jako lidé, mají lidské vlastnosti; mravoučný závěr (pointa)

c) **prozaické:**

- povídka** - kratší příběh, většinou časově i místně určen, více osob i dějových linií
- novela** - střední rozsah, soustředěn na jednu událost, epizodu ze života, překvapivý závěr
- román** - větší rozsah, řada událostí soustředěných kolem společného jádra, mnoho postav i dějových linií
- novinářská próza** - fejeton, reportáž

formy lyriky:

- óda** - oslavná báseň
- hymnus** - slavnostní píseň (týká se národa, vlasti ap.)
- elegie** (žalozpěv) - vyjadřuje smutek
- píseň** (popěvek) - prostá, zpěvná báseň
 - lidová
 - umělá

lyrickoepické skladby: - děj s lyrickými vložkami

- balada** - pochmurný děj, tragický závěr, dramatický spád, sevřenost, úsečnost výpovědi, dialog
 - klasická (vliv lidové slovesnosti), nadpřirozené jevy, bytosti
 - sociální - nositelem tragičnosti jsou společenské poměry
- romance** - báseň veselá, smavé nálady
- básnická povídka (poema)** - události ze života jednotlivce

formy dramatu:

- tragédie** - nerovný zápas hlavního hrdiny končí jeho smrtí
- komedie** - komický obraz zápasu s nedostatky, výsměch chybám a nedostatkům
- činohra** - složitý a vážný spor mezi postavami, o současných společenských problémech, důraz na autorovo pojetí, řešení konfliktu i psychologické prokreslení postav

Próza („řeč nevázaná“) - v popředí lyrickosyntaktické členění promluvy

Poezie („řeč vázaná“, veršovaná) - v popředí rytmicko-melodické členění promluvy

verš -

jednotka melodická, intonační a rytmický celek
konec verše se obvykle kryje s koncem větného úseku × **přesah**, enjambement [anzambmá] (větný úsek přesahuje do dalšího verše)

rytmus -

pravidelné opakování zvukových schémat, např.:
přízvučné a nepřízvučné slabiky = **trochej** (—u)

nepřízvučné a přízvučné slabiky = **jamb** (u—)

přízvučné a dvou nepřízvučných = **daktyl** (—uu)